

Lundahl, Mats, 2022. *Bo Södersten from Left to Right. Portrait of a Political Economist*. Cham: Palgrave Macmillan.

Anmälan av Bo Sandelin

Gunnar Myrdal predikade i olika sammanhang att en samhällsvetare styrs av sina grundläggande värderingar som därför bör redovisas. Detta tar Mats Lundahl som utgångspunkt i sin biografi över nationalekonomen, politikern och samhällsdebattören Bo Södersten (1931–2017): "I am writing about a person who was very close to me – and I don't intend to hide the fact that it is a person who influenced me much, in a way that I perceive as very positive" (s. ix). Den nära relationen innebär på intet vis att boken reduceras till en hagiografi.

Boken berör trots sin relativa korthet (189 sidor) alla livets skeden: uppväxten som sladdbarn i ett barnrikt gruvarbetarhem i Grängesberg, läroverksåren i Ludvika, studierna i Uppsala, Stockholm, Paris och USA, den akademiska och senare den politiska karriären, samhällsdebatterna som han var engagerad i, familjelivet och de personliga egenskaperna.

Söderstens vetenskapliga specialområde var internationell ekonomi, speciellt utrikeshandelsteori. Hans doktorsavhandling *A Study of Economic Growth and International Trade* (1964) har en utpräglad neoklassisk ansats där ett stort ekvationssystem för en allmän jämviktsmodell med två länder, två varor och två produktionsfaktorer differentieras, och där derivatorna kan tolkas som marginalstorheter. Marginalismen och den komparativa statiken, det vill säga jämförelsen mellan två närliggande jämviktslägen, drivs till sin spets.

Mellan hetsporrarna Assar Lindbeck och Bo Södersten rådde en animositet vars ursprung Lundahl förlägger till Söderstens (1963) kritiska och lite mästrande recension av en bok om bostadsbristen som Lindbeck medverkat i. Lindbeck "never forgot the review and took revenge on a number of occasions" (s. 24). Han satte upp en PM med 49 punkter med stark kritik mot Söderstens doktorsavhandling, som han menade inte borde få läggas fram. Vid själva disputationen uppträdde han som extraopponent och "was so mad that he was about to explode" enligt en närvarande (s. 25). Det svenska mottagandet av avhandlingen blev svalt men den fick positiva recensioner i *American Economic Review*, *Kyklos* och *Economic Journal*.

Bo Södersten lämnade till antalet relativt få bidrag till utrikeshandelsteorin. Det som fick mest genomslag var läroboken *Internationell ekonomi* (1969). Den fyllde ett internationellt behov och blev en kommersiell framgång. Den

kom i två svenska och tre engelska upplagor mellan 1969 och 1994, och översattes dessutom till italienska, portugisiska och ungerska.

Även om Söderstens ursprungliga specialitet var internationell ekonomi utvecklades han som andra svenska nationalekonomer på den tiden till "allmänpraktiker". Detta ansågs väl nästan självklart när han utsågs till professor i "nationalekonomi" utan närmare precisering i Göteborg från 1 januari 1971. Ett av de områden som han skrev om var bostadsmarknaden, och Lundahl ägnar ett par sidor åt *Betalt för att bo*, som Södersten och jag publicerade 1978. (Den klassificeras som en "scientific monograph" [s. 57] men jag tycker kanske att det vore mer träffande att se den som en kombination av populärvetenskap och skattedebatt.) Den provocerande titeln, som var Bos idé, syftade på att värdestegringen på villor under flera år i genomsnitt varit större än villaägarnas kostnader. Bo skrev den senare delen av boken med förslag till skärpt realisationsvinstbeskattning och ökad schablonintäkt för löpande beskattning.

Boken vällade kraftiga reaktioner i pressen. Expressen hade en löpsedel med en upprörd villaägare som poserade med knuten näve.

Ett tredje nu nästan bortglömt område som han engagerade sig i på 1970-talet var den arbetarstyrda ekonomin av dåtida jugoslavisk typ. Lundahl betraktar till och med publikationerna inom detta fält som "Bo Södersten's principal contribution to the political debate in Sweden". Men han hade samtidigt en "somewhat romantic" uppfattning om de politiska realiteterna i Sverige (s. 66). Löntagarfonder, som han också stödde, hade bättre framgång i några år i den meningen att de förverkligades i en mild version.

Södersten var en mästare i att finna slående uttryck, och de fick gärna vara provocerande. I början av 1970-talet skrev han polemiska artiklar mot Bertil Ohlin med titlarna "Bertil Ohlin kapitalisternas sanne vän" och "Professorn som älskade kapitalismen". När han 1990 och 1991 använde titeln "Kapitalismen byggde landet" på en artikel i DN respektive en essäsamling används inte längre ordet kapitalism i pejorativt syfte, tvärtom, men det är ändå utmanande, fast nu mot socialdemokratin. Han menade att Socialdemokraterna hade spelat en mycket liten roll i skapandet av det svenska välståndet. Partiet hade länge varit i fullständig symbios med kapitalismen, och "it was capitalism that was leading with the Social Democracy following" (s. 99). Partiets roll var reducerad till att omfördela välståndet.

Några av hans debatter har lämnat bestående intryck. Under sin (icke-marxistiska) vänstertid försvarade han den offentliga sektorn och kritiserade 1971 SACO för att bara intressera sig för lönerna efter skatt, som om inte medlemmarna skulle ha någon nytta av det som skatterna användes till. Ett par decennier senare hade han glidit bort från sin utpräglade vänsterposition och gick till storms mot att den offentliga sektorn i Sverige fått bli alltför stor. I en debattartikel i DN 1992 använde han ordet "närande" om dem som arbetade

i den privata sektorn och det provocerande "tärande" om offentliganställda, pensionärer, arbetslösa m.fl.

Protesterna mot detta synsätt tog sig olika uttryck. När han några år senare är på väg att opereras på S:t Görans sjukhus ser han en operationssköterska dra ner sitt munskydd för att leende säga: "Jaha, det är alltså sådana som jag som är de tärande i detta samhälle" (Bergstrand 2011: 66).

Räknat i antal var de flesta av Söderstens publikationer dagstidningsartiklar i form av debattinlägg, krönikor och recensioner. Enbart i Sydsvenskan hade han över 200 artiklar mellan 1988 och 2006. Han blev därmed nog en av de sista betydande ekonomerna i Sverige med en publiceringsprofil av liknande slag som Bertil Ohlin, Gustav Cassel och Knut Wicksell tidigare hade haft.

Bo Söderstens politiska uppfattning återspeglas inte bara i hans skriftliga alster utan också i hans uppdrag. Under Uppsalatiden var han verksam i den socialdemokratiska studentföreningen Laboremus och var dess ordförande 1956. På 1970-talet höll han första majtal och siktade mot riksdagen. Vid 1979 års riksdagsval lyckades han komma in, men fortsättningen blev inte riktigt som han hade väntat. Hans ekonomiska expertis vägde inte särskilt tungt vid fördelningen av de socialdemokratiska utskottsplatserna, och första mandatperioden fick han nöja sig med att vara suppleant i skatteutskottet. Han satt i riksdagen i tre mandatperioder. När han avgick 1988 gick han tillbaka till den professur i internationell ekonomi i Lund som han hade tillträtt 1977. Ett par år efter pensioneringen 1996 knöts han till Högskolan Jönköping; hans hustru Birgit Friggebo hade då blivit landshövding i Jönköpings län.

Lundahl menar att Söderstens mål när han hade kommit in i riksdagen var att bli minister. (Jag vill minnas att han vid något tillfälle pratade om att han hade velat bli riksbankschef.) Han misslyckades. Efter att ha intervjuat Kjell-Olof Feldt anger Lundahl en rad skäl till svårigheterna. Han kunde göra folk tokiga med sina kommentarer och han insåg inte sin plats i den socialdemokratiska hackordningen. Han "had a tendency to assume extreme positions... Bo did not realize that in order to make it in politics you must be able to compromise, listen to others and yield, in order to advance" (s. 89).

Södersten släpptes alltså inte fram till de politiska positioner som han strävade efter och som hans fackkunskaper motiverade. Enligt Lundahls tolkning av Feldt skulle det vara detta som fick honom att svänga politiskt. "He went from being a radical Social Democrat to becoming a Liberal, in, if not all, at least many respects" (s. 90).

Efter hand som han intog ståndpunkter som var alltmer utmanande mot partilinjen kom krav på att han skulle uteslutas, men det skedde inte. Hans systerson Anders Milton skrev i en vänbok till hans 80-årsdag: "I praktiken löste man det så att han inte fick några inbetalningsavier – han gick aldrig ur men har inte betalt medlemsavgiften på många år. I egna ögon är han dock fortfarande medlem i sin familjs parti..." (Milton 2011: 26).

Sammanfattningsvis har Lundahl skrivit en mycket innehållsrik och läsvärd bok om en ovanligt färgstark och intellektuellt bred ekonom, politiker, vän och kollega.

Referenser

- Bergstrand, Mats, 2011. "DN Debatt i tid och otid", s. 65-79 i Lundahl, Mats (red.), *Den oräddade debattören. En vänbok till Bo Södersten på 80-årsdagen den 5 juni 2011*. Stockholm: Ekerlids Förlag.
- Milton, Anders, 2011. "Morbror Bo", s. 23-31 i Lundahl, Mats (red.), *Den oräddade debattören. En vänbok till Bo Södersten på 80-årsdagen den 5 juni 2011*. Stockholm: Ekerlids Förlag.
- Södersten, Bo, 1963. "Bostadsbristen och de tre räntorna", *Tiden* 55, nr 5, s. 292-301.

Carlberg, Ingrid, 2023. *Marionetterna. En berättelse om världen som politisk teater*. Stockholm: Norstedts.

Anmälan av Anna-Karin Selberg

I *Marionetterna* tar sig journalisten och författaren Ingrid Carlberg an det till synes omöjliga uppdraget att dokumentera spåren av en propagandastrategi "som går ut på att suddas ut alla spår av strategi". Det är på en gång ett reportage och en forskningsinsats, där Carlberg söker sig bakåt i historien till mellankrigstiden och propagandisten Willi Münzenbergs internationella koncern av frontorganisationer, som i hemlighet finansierades av Sovjet. Men det är också en berättelse om Sveriges roll i den propagandaverksamhet som Münzenberg utvecklade till industriellt format, där den svenska bankiren Olof Aschberg och statsministersonen Georg Branting var centrala funktionärer.

Även om nedslagen i samtiden inte är mer än korta instick som då och då bryter av berättelsen om Münzenberg, är det uttalade syftet med den historiska kontextualiseringen att också belysa strategin bakom påverkansoperationer idag. Om det under mellankrigstiden i hemlighet slussades ut omfattande kapital från Sovjetryssland till kommunistpartier och till synes neutrala